

BAKIO: ETXE BARRIEN IZENAK AUKERATUTEKO ERSIPIDE ETA JARRAIBIDEAK

Euskal ekandu zaarra izan da norberaren etxeari izena emotea, arako “etxetik izena eta izenetik izana” egia egin da-edo. Bakion be ekandu ori gizaldietan zabal eta luze bizi izan da gure artean oraintsura arte. Aspaldion baina, etxe barri asko egin dira errian, eta, antza danez, aurrerantzean geiago egingo be. Orreotariko etxerik geienai baina izenik ez jake emon, ekandu zaar ori zelan edo alan etenduta; edota, alan esan bear da, izen ganorabakoa emon jake batzuetan, urte askotako euskal senaren aurkako norabidean. Alan bada: “etxe bat, izen bat”.

Ekandu orreri oratu bear jako barrian, sendoro oratu be. Erriko nortasunaren ezaugarri sakona izan da, eta gure erriak berezko dauan nortasuna, euskal nortasuna, ez leuke inoz galdu bear, Erri izaten jarraitu gura badau, beintzat. Gaur eguneko egoera soziolinguistikoa bestelangoa izanda, ez dago beste biderik, erriko gizartea bera gino andi baten (udatiarrak) bakiotarra eta euskalduna izan ezda, ekandu ori erriko erakundearen, udalaren eskutik atzera biztu eta etorkizunean aurrera sakatutea baino, ofizialdutea, erriko berebetearen normalkuntza geografikoaren barruan, atan be.

Au guztiau zuztarrean konpondu bear da. Urigintza arauetan gai au kontuan eukitea izango litzake biderik garbiena, dagozan utsuneak egokiro bete eta okerreko geiagorik ez egiteko. Kontu onetan araua egitea ezeze, udalak laguntza tekniko (berbete aolkularitzea, ..) emotea be berezkoa izango litzake. Udal arau barri au erriko urigintzako arauetariko beste bat izango litzake, au da, bete bearrekoa.

Alan bada, gure uste apalez, utsune ori beteteko urrango erispide oneek kontuan euki bearko leukez arau berezi orrek, izenbako etxeai zein etxe barriai izenak emotera-koan:

1.– Etxe izen guztiak euskeraz egongo dira, erriko inguru etnolinguistikoagaz, ondare istoriko-toponimikoagaz bat

egin daien; aurrerantzean be, eundaka urteko continuum linguistikoari jarraipena emoteko, erriko gomutapen linguistikoari eutsi eta jagoteko, azken baten. Ondare linguistiko ori etorkizunari begira jagotekotan, atan be. Gaur arte izen barik dagozan etxeak zein etxe barrien izenak euskeraz iminiko dira. Beste alde batetik, izena erderaz dauken etxe orreen jaubeai be aukera ori zabaldu bear jake eta izenak euskeraz iminiko dira, eurak alan gura izan ezkerroan, jakina.

2.– Izenok aukeratuteko Bakioko ondare linguistikoa oinarritzat artuko da, au da, Bakioko euskerea eta toponimia, izenok erriko berezko inguru linguistiko-toponimikoagaz oso-osoan bat etorri daitezkan, arrotz eta erriko inguru etnolinguistikotik kanpo ez daitezkan lotu. Alanda ze, Bakioko euskerea bizkaieraren azpieuskalkietariko bat dan ezkerroan, Bakioko bizkaierea izango da oinarria, baina ez edozelangoa, agozkoaren paraje-paraje egonda, idazkeran bizkaiera arautuaren ildoan doana baino (Ibarberria→Ibarbarria, Ziyalde?Ziialde). Erriko euskerearen berezitasun linguistikoak (atzizkiak, aurrizkiak, aldaera lexikalak: baltz, barri, bedar, burdi, eleiz, gan/gane, gitxi, gorta, aretx, atx, idar, iko, leizar, mune, mustur, oste, solo, txiker, -txu, zilo, ...) erabiliko dira: Elexondo, Iturribaltza, Iturrigane.

3.– Aurrean esandako guztiagaitik, bada, erriko toponimia (toponimia istorikoa: oronimia, idronimia, fitonimia, oikonimia, ...) izango da orretarako iturri nagusia, beste edozein iturritara jo barik. Egingo dan etxe barria solo, ortu, baso edo beste lekuren baten ganean eginda egongo da-eta. Ezaugarri edo egongune geografiko orreek guztiorreek berezko izena dauke erriko toponimian. Alan bada, aukeraketa ori egiteko urrangoan agertuko diran erispideak erabiliko dira errenkada orretan, leenengo zein erabili eta lekuizenaren egokitasuna dala-eta:

a.– bertako orubearen leku-izena: Gorostiaga.

(2n. orrialdetik dator)

Lenago ikusi dogun legez, bizkaierako **oneri** ta **orreri**, jatorragoak izanik **oni** ta **orri** baño, eta euskaldun guztien erdiak erabilten dituezenak, zergatik ez dira artu euskera batua osatzeko? Esan eben “gipuzkera osotua” izango zala batuaren oinarria. Begi bistan dago zelako aukera ederra galdu dan agindu ori betetzeko. Zelan ulertu bear dogu au?

Badirudi, gure jakintsuak, ez len eta ez oin, ez dauela uste izan bizkaieratik ezer onik atara leikenik eta bizkaiera albo baten lagatzeko joera oker ori artu daue, eta gañera, ezer be aztertu barik, zeozelan esateko, euren jakituria bear-bea-

rezkoak diran ikerketa sakonen gañetik ipiñirik. Ezer probatzen alegiñik egin barik eta iñolako errazoirik bage bizkaiera desprestigmatuz.

Orrelako gertaera oker ugari jaso dituz bizkaierak urrango artikuluetan ikusiko dogun legez. Euskalki onek bizirik gorde dituz ainbeste ta ainbeste itz eta molde jatorrak Bizkaiko erriari erakutsi bear diranak, bere euskalki zar eta eder oneri berez sor jakon prestigioa bihurturik eta arro egon dadin beragaz, bidezkoa dan legez, batzuen itsukeriai jaramonik egin barik.

Iker J. Laka Guenaga

- b.– orube orren ondoko beste leku-izenen bat: Erlebaso.
 d.– orube aren urko leku-izenen bat: Saratsaga.
 e.– erriko beste edozein lekutako toponimoren bat: Sagarraga.

Onegaz lotuta, erriko toponimia berez ez bada gogoko edo egokia, izen toponimiko barriak sortu eta asmau leitekez, toponimia istoriko ori (edota modernoa be) erreferentzia eta oinarritzat artuta: Gorostiagazpi (Itxasbideburu).

4.– Etxe barriak izentetako toponimo barri errealak (toponimia modernoa) sortu edo asmau leitekez, orube edo inguru aretako ezaugarri edota egongune geografikoak kontuan (erreferentziatzat) artuta, jakina. Izen deskriptiboak (paratoponimikoak) sortutea litzake, berezitasun geografikoak, soziokulturalak, inguruko toponimoakazko zerikusia, ... kontuan artuta, azken baten: Bizkargane, Itxasalde, Sagarlanda, Ziduri. Euskal sena erabiltea baino ez da, gure arba-soak toponimoak sortuteko erabilen bide berbera.

Atzizki eta aurrizki toponimikoak joko luze-zabala emoten dabe orretarako: aga-albo-alde-arte-asko-aurre-atze-azpi-baltz-barren-barri-be/pe-bedar-beeiti-beeko-biribil-bitarte-burdi-buru-dui/di-ena-estu-eta-gane-gitxi-goigoien-goiko-goiti-gorta-guren-aindi-andi-aretx-emeti-idariko-kantoi-ko-landa-leizar-leku-luze-mune-mustur-nagosi-ondo-oste-sakon-solo-tegi/degi-ti/di-toki-txiker-txiki-txutza-uri-zabal-zaar-zilo-zuri- ...

5.– Aurreko puntu bietan azaldutako kasuetan, bai toponimia istorikoa berbera edo bera erreferentziatzat erabili zein toponimo barriak sortu ezkeran, kontu andiz ibili bear da, sortuko diran toponimo barriak erriko toponimiagaz bikostasunik eragin ez daien. Au da, izen bi bardinik ez, sortuko diran toponimo barriak dirala-eta; kontu istorikoak (Bermeokoak izandako auzoak, ezaugarri geografiko bardintsuak, ...) dirala-eta, toponimia istorikoan izen bardineko leku-izenak dagozan arren (Errotatxu, Etxebarri).

Izen barriak, denporagarreanean, toponimo biurtuko diranez, euren idazkera arean arautu bearko litzake: ts/tx, ll/il, ñ/in, s/z bikoteetakoak argitu zein noz erabili, eta abar.

6.– Artean azaldutako bidea onartu ezkeran, toponimo ez dan izenik ez litzake erabili bear etxe barriak izentetako, izena euskeraz egonda be. Erabili bear ez dan aukerea, zatarkerietatik ines egiteko, esaterako: Atsedan Garbia, Gure Ametsa, Gure Kabia, Marloi, Ongi-gaude eta orreen antzekoak. Baztertu bear da be jaubeen edo pertsonen izen-abizenak erabiltea, batzuk toponimiatik ara artezean eratorriak izan arren: Amorrortu, Ganboa, Iturregi, Villa María, ...

7.– Baldintzotan izen barriak aukeratuteko gaxtasunak sortu leitekezana onartuta, erriko udalaren aginpean dagoan Euskera Zerbitzuak doariko aolkularitza zein laguntza tekniko osoa eskaini bear deutsoz etxe egile edo etxe jaubeari, kasu guztiak banan-banan aztertuta.

8.– Etxe izenen kanpoko errotulazinoa garrantzitsua da, bearrezkoa, inguru linguistikoa eusteko, izan be. Orretan udalak zuur jokatu bear dau. Udalak berak beratara errotulazinoa ez badau egiten, diru-laguntzinoak eskaini bearko leukiez etxe jaubeari beroneek arau au bete daien. Baina errotulazinoak itxura batekoa izan bearko leuke (izki moetea, koloreak, neurriak, idazkunen diseinua), udalaren esku lotuko da au azkenau eraz araututea, idazkun guztiak omogenoak izan daitezana.

Erdal munduaren menpetasun kultural eta diglosikotik urteteko dagozan neurri laguntzaileetarikotzat artu bear da proposamen au, gure geurea dan kulturearen mundu ikuskerareta nortasun linguistikoa jagon eta eta etorkizunera begira areri bide emoteko, jakina. Berton aurkeztu dan onek Bakioko euskerearen normalkuntzan sakondutea ekarri bearko leuke. Normaltze orrek eguneroko bizitzan eragina euki bearko leuke, administrazino idazkietan, jaubego agirietan, kaleko zein bideko errotulazinoan, mapetan, liburuetan, edabideetan, erriko eskolan, biztanleen agoetan, ..., ori da-eta normalkuntzearen azken elburua.

Iniaki Martiatu

ALDAREA

Euskaldun parnasoa
 itz eder bat ba da
 Aldara izenez,
 gorengo otoi puntan
 Eleizan aurkitzen da
 Jaunaren omenez.

Euskalerri maitea,
 Jesus adi daukagu
 maitasun guztiaz,
 iñoz, ezin dau astu
 erri onen bizia
 gogork onenaz.

Ume aintzagarriak
 aldarara doazi
 otoi egitera,
 puntu eder aretan
 Jesus berbera dago
 gizonen erara

Eliza deika dago
 erri onen aurrean
 biotzez zabalik,
 euskaldunentzat nai dau
 bizitz zoriontasua
 on-giroz beterik.

Euzkotar gaztedia,
 Jesus Aldaran dago
 gu-gaitik loturik,
 maitasunez dago an,
 odol dana emonda
 gure ona gaitik.

Lurtar pozkariak
 ondasun gitxi dira
 gizonarentzako,
 Kurutzeko odolak
 geiago eskeintzen dau
 giza bizirako.

Paulin

Oharra:
 Eskatu gure egutegia (takoa)
 (Euskerazaleak)